

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شاهرود

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی شخصیت پردازی در رمان های غزاله علیزاده

استادان راهنما:

دکتر علی محمدی آسیابادی

دکتر اسماعیل صادقی

استاد مشاور:

دکتر سیدجمال الدین مرتضوی

پژوهشگر:

الهام محمدزاده

بهمن ماه ۱۳۸۹

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه خانم الهام محمدزاده جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی با عنوان:

بررسی شخصیت پردازی در رمان های غزاله علیزاده،

در تاریخ ۱۳۸۹/۱۱/۲۰ با حضور هیأت داوران زیر بررسی و با رتبه عالی و نمره ۱۹/۲۵ مورد تصویب نهایی قرار گرفت.

۱. استادان راهنمای پایان نامه
دکتر علی محمدی آسیابادی

با مرتبه علمی استادیار
امضاء.....

دکتر اسماعیل صادقی

با مرتبه علمی استادیار
امضاء.....

۲. استاد مشاور پایان نامه

دکتر سید جمال الدین مرتضوی

با مرتبه علمی استادیار
امضاء.....

۳. استاد داور داخلی پایان نامه

دکتر مسعود فروزنده

با مرتبه علمی استادیار
امضاء.....

۴. استاد داور خارجی پایان نامه

دکتر علی اصغر باباصفری

با مرتبه علمی دانشیار
امضاء.....

دکتر جهانگیر صفری

معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده ادبیات و علوم انسانی

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق این پایان‌نامه متعلق به
دانشگاه شهرکرد است.

تقدیم به:

مهربانی‌های پدرم و شکیبایی‌های مادرم

سپاسگزاری:

خداوند را سپاس می‌گویم که توفیق اندیشیدن و توان جستجوگری به من عنایت فرمود تا گام‌هایم را در مسیر زندگی استوارتر بردارم.

باسپاس فراوان از محضر استادان کرامت‌دور و فریخته‌ام، جناب آقای دکتر محمدی و جناب آقای دکتر صادقی که بارها سہانی‌های بی‌دینشان در تمام مراحل کار مریاری کردند و دشواری‌های این راه را بر من هموار ساختند؛ همچنین از استاد مشاور جناب آقای دکتر مرتضوی، کمال قدردانی و سپاس را دارم و برای ایشان سرفرازی و بهروزی روزافزون را خواستارم.

و سپاس از خانواده مهربانم که خود را مرمون زحمات و حمایت‌های بی‌شائبه آنان می‌دانم.

چکیده:

واژه «شخصیت» در ادبیات داستانی معادل واژه «character» در زبان لاتین و در روانشناسی معادل واژه «persona» است، که در تحلیل شخصیت‌های داستان این اصطلاح در هر دو معنا و کاربرد خود مورد توجه است؛ زیرا شخصیت‌ها استعاره‌ای برای ذات و طبیعت بشر هستند و همان‌طور که هر کدام از اشخاص واقعی دارای ویژگی‌های روحی و روانی هستند، انسان‌های غیر واقعی داستان نیز می‌توانند دارای همین ویژگی‌ها باشند؛ ضمن این که شخصیت‌های داستانی را بهتر از انسان‌های واقعی و افرادی که با آن‌ها در ارتباط هستیم، می‌توان شناخت. به دلیل اهمیت شخصیت و شخصیت‌پردازی در ادبیات داستانی، این رساله به بررسی دو مقوله ذکر شده در دو اثر «خانه ادریسی‌ها» و «شب‌های تهران» از غزاله علیزاده می‌پردازد. در بیان دیدگاه نویسنده نیز به پرسش‌های ذیل پاسخ داده می‌شود: شخصیت‌های داستان‌های او از چه طبقه اجتماعی هستند؟ با توجه به کنش‌ها و گفتگوهای شخصیت‌ها، ویژگی‌های فردی و روحی آن‌ها چیست؟ درون‌گرا هستند یا برون‌گرا؟ و... از نظر شخصیت‌پردازی در یک نگاه کلی، اغلب شخصیت‌های رمان‌های علیزاده افرادی مأیوس و ناامید هستند که از گذشته خود رضایت چندانی ندارند و هر کدام به دلیل مشکلات و مسائلی که در کودکی و گذشته خود با آن مواجه بوده‌اند، کمبودها و خلأهایی دارند که در رفتارها و گفتارهای آن‌ها نمایان می‌شود و از این طریق می‌توان به تحلیل شخصیت‌ها پرداخت. در کل می‌توان گفت علیزاده در شخصیت‌پردازی و تحول شخصیت‌ها، همچنین جذب خواننده در دنبال کردن رویدادهای داستان در رمان «خانه ادریسی‌ها» نسبت به رمان «شب‌های تهران» موفق‌تر عمل کرده است.

واژگان کلیدی: داستان معاصر، رمان، شخصیت، شخصیت‌پردازی، غزاله علیزاده.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

۸.....	۱-۱- بیان مسأله.....
۹.....	۲-۱- پیشینه تحقیق.....
۹.....	۳-۱- اهداف تحقیق.....
۹.....	۴-۱- فرضیه‌های تحقیق.....
۹.....	۵-۱- روش تحقیق.....

فصل دوم: داستان و شخصیت‌پردازی در داستان

۱۱.....	۱-۲- ادبیات.....
۱۲.....	۲-۲- ادبیات داستانی.....
۱۳.....	۱-۲-۲- داستان.....
۱۴.....	۱-۲-۲-۱- رمان.....
۱۵.....	۲-۲-۱- داستان بلند و داستان کوتاه.....
۱۶.....	۳-۲- عناصر داستان.....
۱۶.....	۱-۳-۲- پیرنگ.....
۱۸.....	۱-۳-۲-۱- شروع.....
۱۸.....	۲-۳-۲-۱- گره‌افکنی.....
۱۹.....	۳-۳-۲-۱- کشمکش.....
۱۹.....	۴-۳-۲-۱- تعلیق یا هول و ولا.....
۱۹.....	۵-۳-۲-۱- بحران.....
۲۰.....	۶-۳-۲-۱- اوج یا بزنگاه.....
۲۰.....	۷-۳-۲-۱- گره‌گشایی.....
۲۰.....	۸-۳-۲-۱- پایان.....
۲۰.....	۲-۳-۲- زاویه دید.....
۲۱.....	۳-۳-۲- درون‌مایه.....
۲۱.....	۴-۳-۲- موضوع.....
۲۲.....	۵-۳-۲- فضا.....
۲۲.....	۶-۳-۲- شخصیت.....
۲۶.....	۱-۶-۳-۲- پیشینه تاریخی شخصیت‌شناسی.....
۲۷.....	۲-۶-۳-۲- انواع شخصیت‌های داستانی.....
۳۰.....	۷-۳-۲- شخصیت‌پردازی.....
۳۱.....	۱-۷-۳-۲- شیوه‌های شخصیت‌پردازی.....
۳۲.....	۱-۷-۳-۲- مستقیم.....
۳۲.....	۲-۷-۳-۲- غیرمستقیم.....

۳۲کنش-۱-۲-۱-۷-۳-۲
۳۳گفتگو-۲-۲-۱-۷-۳-۲
۳۳زبان-۱-۲-۲-۱-۷-۳-۲
۳۵لحن-۲-۲-۲-۱-۷-۳-۲
۳۶نام-۳-۲-۱-۷-۳-۲
۳۸توصیف قیافه ظاهری-۴-۲-۱-۷-۳-۲

فصل سوم: تحلیل شخصیت‌ها و شیوه‌های شخصیت‌پردازی در رمان‌های غزاله علیزاده

۴۰زندگی‌نامه و آثار غزاله علیزاده-۱-۳
۴۱سبک نویسندگی غزاله علیزاده-۱-۱-۳
۴۲تحلیل شخصیت‌ها و شیوه‌های شخصیت‌پردازی در رمان خانه ادریسی‌ها-۲-۳
۴۲خلاصه داستان-۱-۲-۳
۴۴پیرنگ-۲-۲-۳
۴۵درون‌مایه-۳-۲-۳
۴۶فضا-۴-۲-۳
۴۷زبان-۵-۲-۳
۴۷به کار بردن لغات کهنه و دشوار-۱-۵-۲-۳
۴۸به کار بردن کنایه و ضرب‌المثل-۲-۵-۲-۳
۴۸به کار بردن لغات و کلمات عامیانه-۳-۵-۲-۳
۴۸جملات کوتاه و موجز-۴-۵-۲-۳
۴۹معرفی شخصیت‌های داستان-۶-۲-۳
۴۹معرفی شخصیت وهاب-۱-۶-۲-۳
۵۰انزوآگرایی-۱-۱-۶-۲-۳
۵۰تنهایی، غربت و فرار از خود-۲-۱-۶-۲-۳
۵۰یأس و پوچ‌گرایی-۳-۱-۶-۲-۳
۵۱اهل مطالعه بودن-۴-۱-۶-۲-۳
۵۲سوء ظن و عدم اعتماد به دیگران-۵-۱-۶-۲-۳
۵۲واپس‌گرایی و علاقه به دوران باستان-۶-۱-۶-۲-۳
۵۳رؤیابینی-۷-۱-۶-۲-۳
۵۳نظم-۸-۱-۶-۲-۳
۵۴عشق وهاب به رکسانا-۹-۱-۶-۲-۳
۵۵معرفی شخصیت رکسانا-۲-۶-۲-۳
۵۵آشفته‌گی و رها شدگی-۱-۲-۶-۲-۳
۵۶مرموز و پیچیده بودن-۲-۲-۶-۲-۳
۵۷یأس و دل‌زدگی-۳-۲-۶-۲-۳
۵۷تنهایی-۴-۲-۶-۲-۳
۵۸شجاعت و محکم بودن-۵-۲-۶-۲-۳

- ۵۸.....۳-۲-۶-۲-۶-۲-۳.....غرور و سرکشی.....
- ۵۹.....۳-۲-۶-۲-۷-۲-۳.....نوع دوستی و دلسوزی برای مردم.....
- ۶۰.....۳-۲-۶-۲-۸-۲-۳.....احساس گناه و عذاب وجدان.....
- ۶۰.....۳-۲-۶-۲-۹-۲-۳.....زیرکی و تدبیر.....
- ۶۱.....۳-۲-۶-۲-۱۰-۲-۳.....رد کردن عشق وهاب.....
- ۶۱.....۳-۲-۶-۲-۳-۳.....معرفی شخصیت لقا.....
- ۶۲.....۳-۲-۶-۲-۱-۳-۳.....تنهایی و بی پناهی و حسرت.....
- ۶۳.....۳-۲-۶-۲-۲-۳-۳.....سرگردانی و بی انگیزگی.....
- ۶۳.....۳-۲-۶-۲-۳-۳.....مهربانی.....
- ۶۴.....۳-۲-۶-۲-۴-۳-۳.....نجابت و اهل دعا بودن لقا.....
- ۶۵.....۳-۲-۶-۲-۵-۳-۳.....تمیزی و وسواس.....
- ۶۵.....۳-۲-۶-۲-۶-۳-۳.....نفرت داشتن از مردها و ترس از سنگ پا.....
- ۶۶.....۳-۲-۶-۲-۷-۳-۳.....نظم.....
- ۶۶.....۳-۲-۶-۲-۴-۳-۳.....معرفی شخصیت شوکت.....
- ۶۷.....۳-۲-۶-۲-۱-۴-۳-۳.....خودرأیی، ریاست و وظیفه شناسی.....
- ۶۸.....۳-۲-۶-۲-۲-۴-۳-۳.....مهربانی و دلسوزی.....
- ۶۸.....۳-۲-۶-۲-۳-۴-۳-۳.....بامرامی و وفاداری به آرمان هایش.....
- ۶۹.....۳-۲-۶-۲-۴-۴-۳-۳.....عدم تظاهر و دورویی.....
- ۷۰.....۳-۲-۶-۲-۵-۴-۳-۳.....رک گویی و بددهنی کردن.....
- ۷۰.....۳-۲-۶-۲-۵-۳-۳.....معرفی شخصیت خانم ادریسی.....
- ۷۱.....۳-۲-۶-۲-۱-۵-۳-۳.....نامیدی و نارضایتی از گذشته.....
- ۷۱.....۳-۲-۶-۲-۲-۵-۳-۳.....غرور و جدیت.....
- ۷۲.....۳-۲-۶-۲-۳-۵-۳-۳.....شجاعت و حاضر جوابی.....
- ۷۲.....۳-۲-۶-۲-۴-۵-۳-۳.....زیرکی.....
- ۷۳.....۳-۲-۶-۲-۶-۳-۳.....معرفی شخصیت قباد.....
- ۷۳.....۳-۲-۶-۲-۱-۶-۳-۳.....آرام و کم حرف بودن.....
- ۷۴.....۳-۲-۶-۲-۲-۶-۳-۳.....یأس و ناامیدی.....
- ۷۴.....۳-۲-۶-۲-۷-۳-۳.....معرفی شخصیت رحیلا.....
- ۷۵.....۳-۲-۶-۲-۱-۷-۳-۳.....درون گرا و شاد نبودن.....
- ۷۵.....۳-۲-۶-۲-۲-۷-۳-۳.....مهربان و آرام بودن.....
- ۷۶.....۳-۲-۶-۲-۳-۷-۳-۳.....غرور و شجاعت.....
- ۷۶.....۳-۲-۶-۲-۸-۳-۳.....معرفی شخصیت رعنا.....
- ۷۶.....۳-۲-۶-۲-۱-۸-۳-۳.....سرکش بودن.....
- ۷۷.....۳-۲-۶-۲-۹-۳-۳.....معرفی شخصیت حدادیان.....
- ۷۷.....۳-۲-۶-۲-۷-۳-۳.....تحلیل شخصیت پردازی اثر.....
- ۷۷.....۳-۲-۶-۲-۱-۷-۳-۳.....نمونه های شخصیت پردازی مستقیم.....
- ۷۸.....۳-۲-۶-۲-۲-۷-۳-۳.....نمونه های شخصیت پردازی غیرمستقیم.....

۷۸کنش در شخصیت‌پردازی غیرمستقیم.....۱-۲-۷-۲-۳
۷۸کنش عادتی.....۱-۱-۲-۷-۲-۳
۷۹کنش غیرعادتی.....۲-۱-۲-۷-۲-۳
۷۹گفتگو.....۲-۲-۷-۲-۳
۸۰تک‌گویی درونی.....۱-۲-۲-۷-۲-۳
۸۱لحن.....۲-۲-۲-۷-۲-۳
۸۲تناسب اسمی.....۳-۲-۷-۲-۳
۸۲وهاب.....۱-۳-۲-۷-۲-۳
۸۳رکسانا.....۲-۳-۲-۷-۲-۳
۸۳یاور.....۳-۳-۲-۷-۲-۳
۸۳خانم ادریسی.....۴-۳-۲-۷-۲-۳
۸۳شوکت.....۵-۳-۲-۷-۲-۳
۸۴راخوفسکی.....۶-۳-۲-۷-۲-۳
۸۴توصیف قیافه‌ی ظاهری در شخصیت‌پردازی غیرمستقیم.....۴-۲-۷-۲-۳
۸۴توصیف وهاب.....۱-۴-۲-۷-۲-۳
۸۴توصیف لقا.....۲-۴-۲-۷-۲-۳
۸۴توصیف یونس.....۳-۴-۲-۷-۲-۳
۸۴توصیف کوب.....۴-۴-۲-۷-۲-۳
۸۵توصیف کاوه.....۵-۴-۲-۷-۲-۳
۸۵تحلیل شخصیت‌ها و شیوه‌های شخصیت‌پردازی در رمان شب‌های تهران.....۳-۳
۸۵خلاصه‌ی داستان.....۱-۳-۳
۸۷پیرنگ.....۲-۳-۳
۸۷درون‌مایه.....۳-۳-۳
۸۸فضا.....۴-۳-۳
۸۹زبان.....۵-۳-۳
۸۹به کار بردن لغات کهنه و دشوار.....۱-۵-۳-۳
۸۹به کار بردن ضرب‌المثل و کنایه.....۲-۵-۳-۳
۸۹به کار بردن لغات غربی.....۳-۵-۳-۳
۹۰به کار بردن شعر.....۴-۵-۳-۳
۹۰به کار بردن جملات کوتاه و موجز.....۵-۵-۳-۳
۹۱معرفی شخصیت‌های داستان.....۶-۳-۳
۹۱معرفی شخصیت بهزاد.....۱-۶-۳-۳
۹۱انزواطلبی.....۱-۱-۶-۳-۳
۹۲آرامش دوستی.....۲-۱-۶-۳-۳
۹۳سرگردانی.....۳-۱-۶-۳-۳
۹۳بیزاری از رفتارهای بورژواها.....۴-۱-۶-۳-۳
۹۴جذابیت‌آشنایی با افراد طبقه‌ی متوسط.....۵-۱-۶-۳-۳

- ۹۴.....۳-۳-۶-۱-۶-۳-۳-۳ اهمیت ندادن به پول و ولخرجی کردن.....
- ۹۵.....۳-۳-۶-۱-۷-۳-۳-۳ تأثیرپذیری و مهربانی.....
- ۹۶.....۳-۳-۶-۱-۸-۳-۳-۳ قابل اعتماد و رازدار بودن.....
- ۹۶.....۳-۳-۶-۱-۹-۳-۳-۳ عقل‌گرایی.....
- ۹۶.....۳-۳-۶-۱-۱۰-۳-۳-۳ تحول و تغییر دید نسبت به زندگی.....
- ۹۸.....۳-۳-۶-۱-۱۱-۳-۳-۳ احساس بی‌تکیه‌گامی و رهاشدگی.....
- ۱۰۰.....۳-۳-۶-۱-۱۲-۳-۳-۳ یأس و ناامیدی.....
- ۱۰۱.....۳-۳-۶-۲-۳-۳-۳ معرفی شخصیت آسیه.....
- ۱۰۲.....۳-۳-۶-۱-۲-۳-۳-۳ تنهایی.....
- ۱۰۲.....۳-۳-۶-۲-۲-۳-۳-۳ قدرت دوستی و بی‌باک بودن.....
- ۱۰۳.....۳-۳-۶-۲-۳-۳-۳ جلب توجه کردن و تظاهر.....
- ۱۰۴.....۳-۳-۶-۲-۴-۳-۳-۳ تزلزل و سرگشتگی.....
- ۱۰۵.....۳-۳-۶-۲-۵-۳-۳-۳ تخیل‌گرا بودن.....
- ۱۰۵.....۳-۳-۶-۲-۶-۳-۳-۳ یأس و احساس گناه.....
- ۱۰۶.....۳-۳-۶-۲-۷-۳-۳-۳ باورنداشتن عشق.....
- ۱۰۷.....۳-۳-۶-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت نسترن.....
- ۱۰۷.....۳-۳-۶-۱-۳-۳-۳-۳ سادگی و خام‌طبع بودن.....
- ۱۰۹.....۳-۳-۶-۲-۳-۳-۳-۳ اعتماد به نفس نداشتن.....
- ۱۰۹.....۳-۳-۶-۳-۳-۳-۳ عوام‌زدگی.....
- ۱۱۰.....۳-۳-۶-۴-۳-۳-۳-۳ احساس یأس و پوچی و شکست.....
- ۱۱۰.....۳-۳-۶-۵-۳-۳-۳-۳ خجالتی و با شرم بودن.....
- ۱۱۱.....۳-۳-۶-۶-۳-۳-۳-۳ جسارت و بی‌باکی نداشتن.....
- ۱۱۱.....۳-۳-۶-۷-۳-۳-۳-۳ احساس غرور و نشاط ناشی از ارتباط با بورژواها.....
- ۱۱۱.....۳-۳-۶-۸-۳-۳-۳-۳ عشق به بهزاد.....
- ۱۱۲.....۳-۳-۶-۴-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت خانم نجم.....
- ۱۱۳.....۳-۳-۶-۱-۴-۳-۳-۳-۳ شادابی و اهل سفر بودن.....
- ۱۱۳.....۳-۳-۶-۲-۴-۳-۳-۳-۳ تشخص و وقار داشتن.....
- ۱۱۴.....۳-۳-۶-۳-۴-۳-۳-۳ اهمیت دادن به وقت‌شناسی، نظم و ظاهرآرایی.....
- ۱۱۴.....۳-۳-۶-۴-۴-۳-۳-۳ تیزبینی، زیرکی و سیاست و تدبیر.....
- ۱۱۵.....۳-۳-۶-۵-۴-۳-۳-۳ صراحت‌گویی.....
- ۱۱۶.....۳-۳-۶-۵-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت اکبر شیرزاد.....
- ۱۱۷.....۳-۳-۶-۶-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت داود.....
- ۱۱۷.....۳-۳-۶-۱-۶-۳-۳-۳ عدالت‌طلبی و آزادی‌خواهی.....
- ۱۱۷.....۳-۳-۶-۷-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت فرزین.....
- ۱۱۸.....۳-۳-۶-۱-۷-۳-۳-۳-۳ آرمان‌گرایی و مردم‌دوستی.....
- ۱۱۸.....۳-۳-۶-۸-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت مهران رامبد.....
- ۱۱۸.....۳-۳-۶-۹-۳-۳-۳-۳ معرفی شخصیت سرهنگ کیانی.....

۱۱۹	۷-۳-۳- تحلیل شخصیت‌پردازی اثر
۱۱۹	۱-۷-۳-۳- شخصیت‌پردازی مستقیم در داستان
۱۱۹	۲-۷-۳-۳- شخصیت‌پردازی غیرمستقیم در داستان
۱۲۰	۱-۲-۷-۳-۳- کنش در شخصیت‌پردازی غیرمستقیم
۱۲۰	۱-۱-۲-۷-۳-۳- کنش عاداتی
۱۲۰	۲-۱-۲-۷-۳-۳- کنش غیرعاداتی
۱۲۱	۲-۲-۷-۳-۳- گفتگو در شخصیت‌پردازی غیرمستقیم
۱۲۲	۱-۲-۲-۷-۳-۳- نمونه‌های تک‌گویی درونی
۱۲۲	۲-۲-۲-۷-۳-۳- لحن
۱۲۳	۳-۲-۷-۳-۳- تناسب اسمی
۱۲۳	۱-۳-۲-۷-۳-۳- بهزاد مؤتمن
۱۲۴	۲-۳-۲-۷-۳-۳- آسیه
۱۲۴	۳-۳-۲-۷-۳-۳- نسترن
۱۲۵	۴-۳-۲-۷-۳-۳- ابوالعلا
۱۲۵	۴-۲-۷-۳-۳- توصیف قیافه‌ی ظاهری در شخصیت‌پردازی غیرمستقیم
۱۲۵	۱-۴-۲-۷-۳-۳- توصیف بهزاد
۱۲۵	۲-۴-۲-۷-۳-۳- توصیف نسترن
۱۲۵	۳-۴-۲-۷-۳-۳- توصیف شیرزاد
۱۲۶	۴-۴-۲-۷-۳-۳- توصیف خانم خبیر
۱۲۶	۸-۳-۳- تحلیل چند مبحث روانشناسی و تأثیر آن در شخصیت‌پردازی آثار بررسی شده
۱۲۶	۱-۸-۳-۳- عقده
۱۲۷	۲-۸-۳-۳- روان‌نژندی و اختلال هیستریانیک
۱۲۷	۳-۸-۳-۳- احساس گناه
۱۲۸	۴-۸-۳-۳- نیاز به خودنمایی
۱۲۸	۵-۸-۳-۳- درون‌گرایی و برون‌گرایی
۱۲۸	۶-۸-۳-۳- تحلیل روانی شخصیت‌ها در رمان خانه‌ی ادیسی‌ها
۱۲۹	۷-۸-۳-۳- تحلیل روانی شخصیت‌ها در رمان شب‌های تهران
۱۳۱	۸-۸-۳-۳- روانشناسی رنگ و تأثیر آن در شخصیت‌پردازی آثار بررسی شده
۱۳۵	۹-۸-۳-۳- روانشناسی عشق و تأثیر آن در شخصیت‌پردازی آثار بررسی شده
۱۳۹	۱-۹-۸-۳-۳- عشق الهی
۱۳۹	۲-۹-۸-۳-۳- آنیما و آنیموس
۱۴۱	نتایج پژوهش
۱۴۳	فهرست منابع

فهرست نمودارها و جدول‌ها

نمودار ۱-۲-۱- ادبیات و شاخه‌های آن.....	۱۲
نمودار ۲-۲- ادبیات داستانی و زیر شاخه‌های آن.....	۱۳
نمودار ۳-۲- ساختار پیرنگ.....	۱۷
نمودار ۴-۲- اجزاء پیرنگ.....	۱۸
نمودار ۵-۲- انواع زاویه دید.....	۲۱
نمودار ۶-۲- ویژگی‌های شخصیت.....	۲۶
نمودار ۷-۲- انواع شخصیت‌های داستانی.....	۳۰
نمودار ۸-۲- انواع و شیوه‌های شخصیت‌پردازی.....	۳۹
جدول ۱-۳- شخصیت‌های اصلی و فرعی در رمان خانۀ ادیسی‌ها.....	۴۹
جدول ۲-۳- شخصیت‌های اصلی و فرعی در رمان شب‌های تهران.....	۹۱

فصل اول: کلیات

مقدمه:

۱-۱- بیان مسأله:

شخصیت‌ها، یکی از عناصر مهم و جزء لاینفک داستان به شمار می‌روند؛ تا جایی که هیچ اثر ادبی را نمی‌توان یافت که از حداقل یک شخصیت که شخصیت راوی است، خالی باشد. زیرا در هر اثر ادبی حضور حداقل کسی که چیزی را بیان یا روایت می‌کند لازم است و این عنصر پایه ساختمان یک اثر ادبی محسوب می‌شود. شخصیت‌ها روند داستان را به پیش می‌برند و رفتار و کنش آن‌ها، نقش اساسی در داستان دارد.

شخصیت‌پردازی نیز از جمله موارد مهم مورد بررسی در این مطالعه است که در فصل سوم ذیل تحلیل شخصیت‌ها در دو رمان، شیوه‌های شخصیت‌پردازی از جمله شخصیت‌پردازی مستقیم و شخصیت‌پردازی غیرمستقیم که اعم از کنش، گفتگو، نام و توصیف ظاهری شخصیت‌هاست، بررسی شده است. می‌توان گفت، شناخت ویژگی‌های آثار داستانی معاصر و توصیف و تبیین ابعاد مختلف آن‌ها می‌تواند خصایص هنری داستان‌نویسی هر نویسنده را آشکار سازد، همچنین ملاک و میزانی برای نقد آثار داستانی فراهم آورد. با توجه به اهمیت این مسأله، در این پژوهش سعی شده است، دو مقوله مهم شخصیت و شخصیت‌پردازی در رمان‌های **خانه ادریسی‌ها** و **شب‌های تهران** از غزاله علیزاده مورد بررسی قرار گیرد. در تحلیل شخصیت‌ها، این مسائل مورد بررسی قرار گرفته است که شخصیت‌های داستان، چگونه افرادی و با چه صفات و ویژگی‌های فردی و روانشناختی هستند؛ همچنین از چه سطح و طبقه اجتماعی به شمار می‌روند.

این پژوهش با مشکلات و دشواری‌هایی همراه بوده است که کار را بر نگارنده سخت می‌کرد. نخست آن که تعداد کتاب‌ها و مقاله‌هایی که آثار غزاله علیزاده را مورد نقد و بررسی قرار داده‌اند بسیار اندک و ناچیزند. این موضوع باعث شده هم نویسنده این آثار آن‌گونه که شایسته است شناخته نشود و هم پژوهشگران و علاقه‌مندان این حوزه از نظریات صاحب‌نظران بی‌بهره باشند. افزون بر این باید به توصیفات مکرر و جزئی‌نگری‌های بیش از اندازه نویسنده داستان‌ها اشاره کرد که تسلط بر آثارش را دشوار کرده است.

۱-۲- پیشینه تحقیق:

منابع مربوط به این پژوهش، آثاری است که در زمینه ادبیات داستانی به ویژه عناصر داستان و شخصیت‌پردازی نوشته شده است. حمید عبداللهیان در کتاب **شخصیت و شخصیت‌پردازی در داستان معاصر** به بررسی مباحث مربوط به شخصیت‌پردازی پرداخته، که راهگشای این تحقیق است؛ همچنین دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد، با عنوان «بررسی عناصر داستان در رمان‌های همسایه‌ها، داستان یک شهر و زمین سوخته» نوشته احمد محمود و «شخصیت و شخصیت‌پردازی در چهار اثر سووشون، جزیره سرگردانی، همسایه‌ها و زمین سوخته» از دو نویسنده معاصر ایران - سیمین دانشور و احمد محمود - مورد توجه قرار گرفته است. اما در این زمینه به صورت تخصصی داستان‌های غزاله علیزاده مورد بررسی قرار نگرفته است. کوشش این پژوهش تبیین مباحث مربوط به شخصیت‌پردازی در رمان‌های علیزاده است.

۱-۳- اهداف تحقیق:

بررسی شخصیت‌ها در دو رمان **خانه ادیسی‌ها** و **شب‌های تهران** اثر غزاله علیزاده هدف اصلی پژوهش حاضر است؛ که در این تحقیق ضمن تحلیل شخصیت‌ها از لحاظ ایستایی و پویایی، ساده و جامع بودن، روش‌های مربوط به شخصیت‌پردازی و چند مبحث روانشناسی بررسی و تبیین می‌شود. این تحقیق می‌تواند راهگشایی برای تحقیقات بعدی در بررسی ساختار داستان‌های غزاله علیزاده باشد.

۱-۴- فرضیه‌های تحقیق:

- ۱-۴-۱- در رمان‌های علیزاده از نظر ایستایی و پویایی شخصیت‌ها، تفاوت وجود دارد.
- ۱-۴-۲- شخصیت‌های رمان‌های علیزاده همه از نوع شخصیت‌های جامع اند.
- ۱-۴-۳- تنوع شخصیت‌ها، ویژگی همه داستان‌های بلند علیزاده است.

۱-۵- روش تحقیق:

این پژوهش، غالباً بر تحلیل و بررسی شخصیت و شخصیت‌پردازی دو رمان مورد نظر مبتنی و از روش کتابخانه‌ای و اسنادی و تحلیل محتوای کتب استفاده شده است. از این رو صرفاً به استخراج داده‌های خود از لابه‌لای این دو اثر پرداخته‌ایم و اطلاعاتی در زمینه منش، فکر، روحیات اشخاص و سطح و طبقه اجتماعی آن‌ها استخراج نموده‌ایم.

پژوهش حاضر شامل سه فصل است. فصل نخست، شامل مقدمه، روش تحقیق، فرضیه‌ها و اهداف تحقیق است. فصل دوم، به طرح بحث درباره تعاریف و کلیاتی در مورد عناصر داستان به ویژه عنصر شخصیت می‌پردازد که بحث اصلی پژوهش حاضر است و در سرتاسر رساله به کار برده می‌شود. مقوله‌هایی از قبیل (طرح، زاویه دید، درون‌مایه، موضوع، فضا، زبان، شخصیت و شیوه‌های شخصیت‌پردازی) بررسی می‌شود که برای تعریف هر کدام از این مقوله‌ها از واژه‌نامه‌های معتبر و کتاب‌های مرتبط با ادبیات داستانی استفاده شده است. در فصل سوم، ضمن ارائه اجمالی زندگی‌نامه نویسنده، آثار، سبک و شیوه نویسنده او به معرفی داستان‌های خانه ادیسی‌ها و شب‌های تهران پرداخته شده است و شخصیت‌ها از جنبه‌های مختلفی، از جمله

طبقه اجتماعی، ویژگی‌های روحی و خصایص فردی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همچنین دربارهٔ چند مبحث روانشناسی از جمله بیماری‌های روانی، روانشناسی رنگ و شخصیت و روانشناسی عشق در این دو رمان نیز مباحثی مطرح شده است. در بحث شخصیت‌پردازی، ضمن بررسی انواع آن و ارائهٔ نمونه‌هایی در این مورد، عناصر درون‌مایه، طرح، فضا، لحن و زبان به دلیل این‌که ارتباط بیشتری با مقولهٔ شخصیت و شخصیت‌پردازی دارند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در نهایت نتیجه‌گیری از تمام این مباحث، نقد و بیان نقاط ضعف و قوت شخصیت و شخصیت‌پردازی هر یک از این دو رمان بررسی می‌شود.

فصل دوم

داستان و شخصیت‌پردازی در داستان

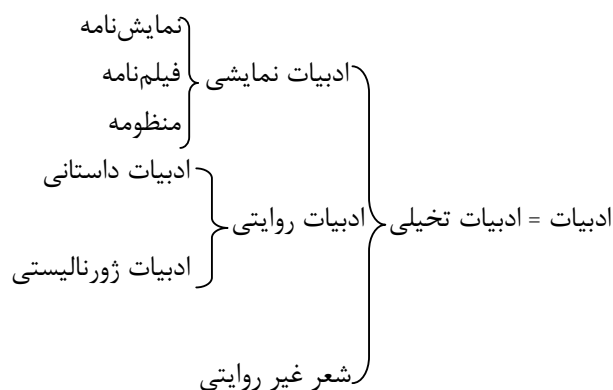
۲-۱- ادبیات:

ادبیات یکی از گونه‌های هنر است و واژه‌ها دست‌مایه‌ای است که شاعر یا نویسنده با بهره‌گیری از عواطف و تخیلات خود آن را به کار می‌گیرد و اثری ادبی پدید می‌آورد. ادبیات در ذات و بنیاد خود با احساس، عاطفه و تخیل آمیخته است، بنابراین مهم‌ترین ویژگی آن، بر خلاف گزاره‌های علمی، صدق و کذب ناپذیری آن است.

هیچ‌گاه در اثر ادبی نمی‌پرسیم شاعر یا نویسنده راست می‌گوید یا دروغ، بلکه آنچه در ادبیات در اولویت قرار دارد آفرینش ساخت‌های متناسب با متن عناصر زبان است. تناسب آوایی (وزن، آهنگ، قافیه و سجع و جناس)، تناسب لفظی (صناعات بدیعی) و تناسب معنایی (استعاره، ایهام، پارادوکس، بن‌مایه و...) برای متن ادبی ارزش به‌شمار می‌آید، به همین دلیل زبان ادبیات را تناسب‌بنیاد می‌خوانیم و نه صدق و کذب بنیاد (فتوحی، ۱۳۸۸: ۲۸).

ادبیات اصطلاحی کلی است که به آثاری در انواع عمده ادبی یعنی حماسه، درام، غزل، رمان، داستان کوتاه و... اطلاق می‌شود و در تقابل با انواع دیگر مکتوبات، نوعی معنای ضمنی کیفی در خود دارد که آن را برتر و والاتر از انواع دیگر قرار می‌دهد (ر.ک کادن، ۱۳۸۶: ۲۲۴-۲۲۵). این کیفیت ناظر به جنبه‌های معنوی و هنری ادبیات است که در انواع دیگر مشاهده نمی‌شود. البته این تعریف ناظر بر معنای خاص ادبیات است که به هر اثر شکوهمند و ممتازی که در آن عامل تخیل دخیل باشد و در ضمن با دنیای واقعی پیوند معناداری داشته باشد گفته می‌شود؛ چراکه این اصطلاح در معنای عامش گستره‌ای وسیع می‌یابد و هر نوشته‌ای مانند رساله‌ها، بخشنامه‌ها، اعلامیه‌ها و آثار تاریخی، علمی، فلسفی و دینی و... را در برمی‌گیرد (ر.ک میرصادقی، ۱۳۸۸: ۱۶-۱۷). ادبیات را می‌توان بنیاد هر جامعه‌ای خواند که به هر طریق مسائل، اوضاع و ویژگی‌های زمانه خویش را به گونه‌ای هنری بازتاب می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت که اثر ادبی «از لوازم زندگی ملت‌هایی است که از تمدن برخوردارند، زیرا همچنان که علوم ریاضی و منطق، تعقل را پرورش

می‌دهد، این آثار ذوق و احساس را جلا و دقت خاصی می‌بخشد» (مندور، ۱۳۳۶: ۱۸). میرصادقی (۱۳۸۳: ۱۵) در نمودار ذیل ادبیات را به سه زیر شاخه تقسیم کرده است:

نمودار ۲-۱ ادبیات و شاخه‌های آن.

۲-۲ ادبیات داستانی:

ادبیات داستانی دو ویژگی اصلی و بنیادین دارد. نخست آن‌که منثور است و دوم آن‌که مبتنی بر روایت است. بر این دو ویژگی، تخیل ادبی نیز اضافه می‌شود و ادبیات داستانی شکل می‌گیرد. در تعریف این نوع از ادبیات می‌توان گفت که هر اثر روایی منثورِ خلاقه‌ای که با دنیای واقعی ارتباط معناداری داشته باشد، در حوزه ادبیات داستانی قرار دارد. دایره حوزه ادبیات داستانی، قصه، رمانس، رمان، داستان کوتاه، و آثار وابسته به آن‌ها را در برمی‌گیرد و آثار حماسی (حماسه)، غنایی (شعر غنایی)، نمایشی و تعلیمی (ادبیات تعلیمی) که از انواع ادبی یونان و روم باستان است، در بر نمی‌گیرد (ر.ک میرصادقی، ۱۳۸۳: ۱۳). ادبیات داستانی نیز همچون دیگر انواع ادبیات کارکردی دارد. لارنس این کارکرد را این‌گونه تعریف می‌کند: «ادبیات داستانی عواطف خفته ما را بیدار کرده و به غلیان وا می‌دارد و از این راه درک ما را از مسائل سرشارتر و عمیق‌تر می‌کند» (لارنس، ۱۳۶۸: ۱۱۰). جمال و میمنت میرصادقی (ر.ک ۱۳۸۸: ۱۰۶) ادبیات داستانی را به چهار زیر شاخه تقسیم کرده‌اند:

اسطوره	۱. قصه	داستان = ادبیات داستانی
حکایات اخلاقی		
افسانه تمثیلی (فابل، افسانه حیوانات)		
افسانه پهلوانان		
افسانه پریان		
رمانس روستایی	۲. رمانس	
رمانس شهبواری		
داستانک (داستان کوتاه)	۳. داستان کوتاه	
داستان کوتاه (نول)		
داستان بلند		
رمان کوتاه	۴. رمان	
ناولت		
رمان		

نمودار ۲-۲ ادبیات داستانی و زیر شاخه‌های آن.

۲-۲-۱- داستان:

منظور ما از داستان، تمامی انواع امروزی آن است که شامل داستان کوتاه، داستان بلند، رمان و انواع مختلف آن می‌شود. این موضوع البته به معنای شباهت و یکسانی این انواع نیست؛ چراکه در اساس با هم متفاوت هستند. داستان کوتاه از شعر می‌آید و رمان از حماسه. ساده‌ترین تعریف محتوایی که می‌توان از کلیت داستان به دست داد این است: «نقل وقایع است به ترتیب توالی زمانی» (فورستر، ۱۳۸۴: ۴۲). البته تعریف فورستر تعریفی جامع و کامل نیست چراکه در بسیاری از داستان‌ها به ویژه داستان‌های مدرن و حتی داستان‌های پلیسی ترتیب توالی وقایع به هم می‌خورد.

داستان مدرن محصول زمانه و ذهنیتی است که ترتیب‌های دیرین در آن یکسره به هم ریخته‌اند. مدرنیته دوره گسست و فروپاشی است و از این رو سیر رویدادها در داستان مدرن نمی‌تواند مطابق با پیشرفت تدریجی و منطقی پیرنگ داستان‌های پیشامدرن نوشته شود. رویدادهای داستان مدرن در هم تنیده می‌شوند و مرز بین آغاز و فرجام نامشخص می‌ماند (پاینده، ۱۳۸۹: ۲۸).